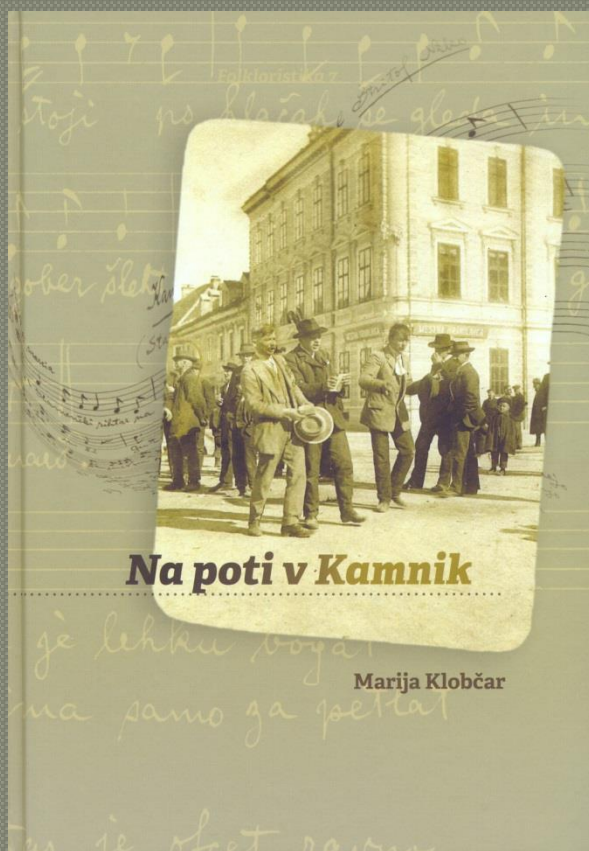

Prepletanja etnološkega in folklorističnega raziskovanja ali iskanja *Na poti v Kamnik*

Marija Klobčar

Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Glasbenonarodopisni inštitut

Ljubljana,
4. 10. 2017

Naslov *Na poti v Kamnik* ima več ravni:

- razkriva orientacijo samega dela: pripadnost skupnosti oziroma skupnemu prostoru problematizira z željo po drugačnosti in s pomeni kulturnih stikov,

- v historični perspektivi izraža pomen, ki ga je imel promet za obravnavano območje, in razbira vplive od drugod,

- poudarja spreminjanje življenja, ki ga raziskuje, in nakazuje potrebo po opazovanju tega spreminjanja,

- nakazuje raziskovalna iskanja in pot do spoznanj.

Izhodišča za raziskavo:

- zavedanje, da je potrebno raziskovalno izpolniti vrzel med tradicionalnimi narodopisnimi in folklorističnimi predstavitvami ljudske kulture (te so zaradi potrebe po nacionalni prepoznavnosti poudarjale nediferencirano in olepšano podobo življenja in kulture podeželja in spregledovale vlogo mest), in med preučevanjem sodobnosti (ob sodobnih pojavih, zaznamovanih z urbanizacijo, so vzročne povezave z razmerami in dogajanjem v preteklosti pogosto neopažene);
- potreba po obravnavi, ki bi povezala interakcije mesta in podeželja skozi čas (območje, ki gravitira na Kamnik, me je zanimalo zaradi družbenih nasprotij, ki so ta prostor izjemno zaznamovala med drugo svetovno vojno),
- želja po preučitvi razmerja med ljudsko pesmijo in življenjskimi praksami in prevpraševanje moči prepletanja etnološko-folklorističnega raziskovanja.

V načrtovanju raziskave sem se postopno osredotočila na:

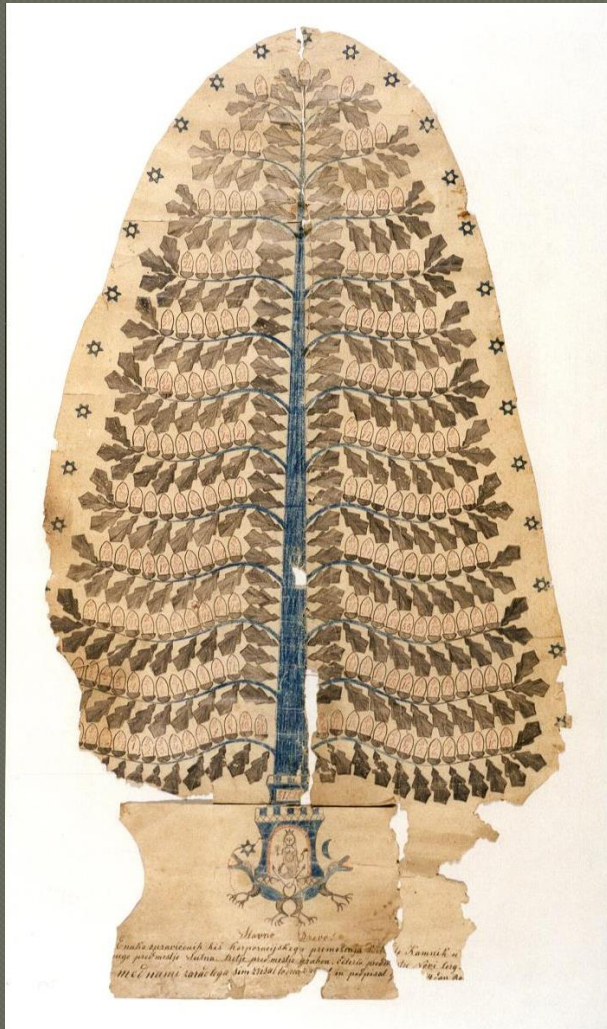
- opazovanje kulturnih prepletanj med podeželjem in mestom od konca 18. stoletja do slovenske osamosvojitve,
- upodobitev vsakdanjega življenja in kulture na podeželju in v mestu in v predmestjih v različnih obdobjih in prikaz njenega spreminjanja.

Diferenciranosti podeželja nisem več razumela le v opazovanju socialnih razlik, temveč tudi v razbiranju različnih identitet in njihove medsebojne interakcije.

Kulturo podeželja sem opazovala tudi s stališča tistih meščanov, ki so v njej iskali potrditev svoje nacionalne pripadnosti: želela sem prikazati procese, ki so ustvarjali ljudskost.

Prepletanja etnološkega in folklorističnega vidika v raziskovalnem procesu:

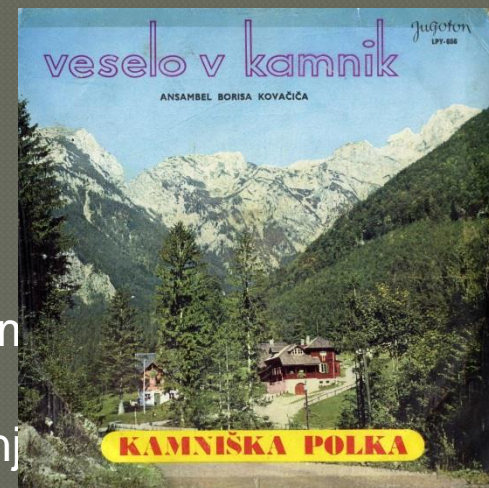
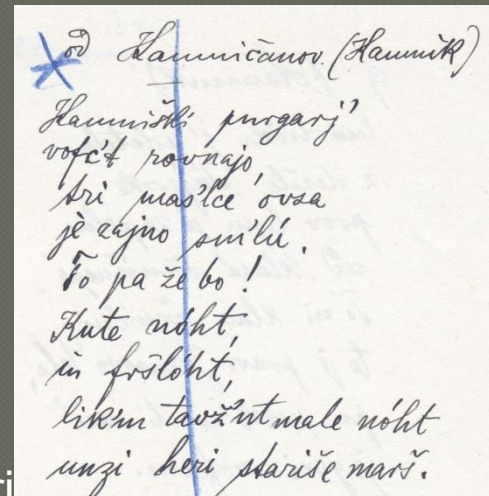
- zbiranje gradiva (virji o vsakdanjem življenju in kulturi):
 - preučitev zgodovinskih virov (arhivi upravnih enot, župnij, kronike, časopisni viri, družinski arhivi, arhiv GNI – pisni, zvočni zapisi pesmi),
 - terensko delo (etnografska metoda - polstrukturirani intervjuji, osebne zgodbe, vključno z avtoetnografijo, snemanje pesmi),
- analiza (analiza pesmi je pomagala pri razumevanju zgodovine vsakdanjega življenja, poznavanje zgodovinskih okoliščin pa je bilo v pomoč historični analizi pesemskega gradiva);
- pisanje besedila: upoštevanje časovnega loka in povezovanje s pesmijo kot notranjim pogledom ljudi v določenem času.

Oprelitev vsebine:

Monografija je obravnava vsakdanjega življenja in kulture in kamniškega območja od konca 18. stoletja do slovenske osamosvojitve, ob posebnem poudarku na podobi ljudske kulture in na odnosu meščanov do nje, vpeta v širši zgodovinski okvir.

Besedilne analize pesmi so omogočile vpogled v starejša obdobja, največjo vrednost za razkrivanje družbenih razmerij pa so imele zabavljice. *Zabavljica o kamniških purgarjih* je z različnimi konteksti ustvarila rdečo nit, ki povezuje raziskavo: različni časi so ponazorjeni s spreminjanjem vloge te zabavljice. Identifikacijska moč te pesmi se je po 2. svetovni vojni prenesla v narodnozabavno glasbo, ponazorjene s pesmijo *Veselo v Kamnik*, ki je postala nova simbolna identifikacija.

Pesmi so v knjigi izbrane večinoma le kot metafore, s katerim sem se laže približala resničnosti. Odsevu življenja v pesmih sledita tudi delitev in poimenovanje posameznih poglavij.

Pomen etnološko-folklorističnega raziskovanja zaključenih območij

Etnološko-folkloristična študija kamniškega območja prinaša:

- upodobitve vsakdanjega življenja in kulture prebivalcev raznih območij kamniške okolice in Kamnika skozi čas; te upodobitve upoštevajo socialno diferenciranost podeželja (od gruntarjev do bajtarjev), spreminjanje vsakdanjega življenja zaradi novosti in pomen pripadnosti skupnosti;
- odsev družbenih razmerij, razvidnih iz etnografskega prikaza, v izbranem pesemskem izročilu in pripovedih;
- vpogled v vpliv zanimanja za pesemsko izročilo na ustvarjalnost na podeželju (s pojavom zanimanja za ljudsko pesem pa se je pojavil tudi vpliv nanjo, ponekod tudi nova ustvarjalnost, zaznamovana z estetiko izročila);
- spoznanja o dopolnjevanju etnološkega in folklorističnega dela, in sicer na več ravneh.

Povednost pesemskega izročila in pesemskih praks v razkrivanju kulture:

- pesmi so posredno razkrivale stike z mestom, s širšim prostorom ali pa izoliranost (pripovedne pesmi, pesmi z zgodbo, so bile razširjene na območju največjih stikov in prepletanj, sredi 19. stoletja tudi v okolici Kamnika, na območju pod planinami so se zaradi manjšega nadzora Cerkev ohranjale obredne in ljubezenske pesmi.
- Petje je bilo večinoma povezano z identifikacijo, vendar ne pri vseh članih skupnosti. Predstavniki vasi oziroma skupnosti so bili fantje: svojo skupnost so predstavljali navzven, in sicer predvsem s petjem, hkrati pa so jo tudi branili. Oboje se je povezovalo z vasovanjem.
- Identiteto so v nekaterih vaseh ali skupnostih poudarjali tudi s pesmimi, ki so izražale norčevanje iz drugih, torej z zabavljicami, namenjenimi drugim vatem ali posameznikom. Te skupnosti so se večinoma oblikovale regionalno, kot soseske: soseske je prav zaradi bedenja pri mrličih povezovalo poznavanje določenih pesmi.

Na pripadnost skupnosti in spreminjanje pesemskega repertoarja so močno vplivala društva, s katerimi so se ljudje na podeželju želeli približati vrednotam mesta.

Pevski zbori tako na podeželju niso pomenili le spreminjanja pevskih praks in vnašanja nove estetike, temveč tudi spreminjanje družbenih norm (vpliv mesta je, na primer, izrinjal petje na prostem, predvsem za dekleta in žene).

Kjer ni bilo prehoda iz tradicionalnih skupnosti v društva, je bilo ob nenadnem zboljšanju socialnih razmer po drugi svetovni vojni več družbenih problemov (alkoholizem).

Vloga mesta v odnosu do pesemskega izročila

Za narodnomanifestativne cilje je meščanom služila kultura kmečke okolice, vendar ne tiste, od katere so se sicer želeli distancirati (s to kulturo se meščani niso identificirali in je niso poustvarjali).

Meščani so z družbenimi normami branili svoje privilegije in skrbeli za ločevanje mesta od okolice: okoličani so v mestu lahko zapeli le izjemoma.

Ustvarjalnost, kjer so se prenašali določeni vzorci, je živela tudi v mestu. Ta ustvarjalnost ni bila razumljena kot ljudska in ni bila deležna opazovanja, svoj odmev pa je našla tako med meščani kot okoličani.

Ena od pesmi, ki je nastala v mestnem okolju in je zaznamovala mesto in podeželje, je bila *Zabavljica o kamniških purgarjih*. V raziskavi je razkrila družbeno razslojenost mesta, nasprotja med mestom in okolico, pogled na »drugega« in uprizoritveni kontekst: pesem se je povezovala s plesom štajeriš in utelešala nasprotovanje meščanom.

Vrnitev k izhodiščnemu vprašanju: pesemske prakse in izražanje družbenih nasprotij

Povezava petja in socialne razslojenosti se je izkazala za veliko bolj zapleteno, kot je bilo videti ob zasnovi raziskave: ljudje revščine večinoma niso hoteli kazati navzven, zato je tudi s pesmijo niso razkrivali. Kljub temu je bilo petje velikokrat kruh revnih.

Družbena razslojenost ni v celoti določala ljudi in razmerij med njimi. Pri tem so bile razlike tudi med posameznimi območji (vključno s sledmi starejših migracij). Razlike so bile tudi v dojemanju drugačnosti.

Zabavljice, večinoma razumljene kot zabavni del pesemskega izročila, so se v raziskavi izkazale za zgovorno pričevanje percepcije Drugega: razkrivajo stereotipno dojemanje sveta, ki je usmerjalo tudi številna dejanja med 2. svetovno vojno in po njej. Zabavljice zato niso pojasnjevale le nasprotij v času, ko so nastale, temveč tudi v obdobju, ko so bile večinoma že pozabljene.

